

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Sent með tölvupósti á: skipulag@skipulag.is

Reykjavík, 27. febrúar 2022

Efni: Umsögn Landverndar vegna matsáætlunar um efnaverksmiðju á Grundartanga

Stjórn Landverndar hefur kynnt sér fyrirbyggjandi matsáætlun. Að mati samtakanna er um að ræða verksmiðju sem ekki samræmist markmiðum í loftslagsmálum og mun hafa neikvæð áhrif á náttúru landsins og ásýnd. Um er að ræða gríðarleg áform sem kalla á meiri orkuþörf til einnar verksmiðju en sést hefur hér á landi. Slík áform geta tæplega talist vistvæn aðgerð í sjálfu sér ekki síst í ljósi þess að þróun á hverskyns rafeldneyti á enn töluvert langt í land að ná þangað sem ásættanlegt getur talist.

Landvernd telur að í verkefni að þessu tagi beri að skoða heildaráhif orkuöflunar, raforkuflutning og framleiðslu saman.

Grundvallarafstaða Landverndar er því að þetta verkefni sé óásættanlegt þar sem það mun valda meira álagi á íslenska náttúru en hægt er að una við. Samtökin reikna fastlega með að mat á umhverfisáhrifum, sérstaklega þegar litið er til að þröf verður fyrir mikla orkuöflun, muni leiða þetta í ljós og því sé betra heima setið en að eyða bæði vinnu og fjármagni í mat á umhverfisáhrifum.

Landvernd vill þó koma eftirfarandi ábendingum á framfæri verði haldið áfram með þetta verkefni.

Loftslagsáhrif

Nauðsynlegt er að mati Landverndar að skýr lífsferilsgreining með tilliti til losunar gróðurhúsalofttegunda liggi fyrir áður en ákvörðun er tekin um að fara af stað í að reisa verksmiðjuna. Þar verður að leggja mat á m.a. losun vegna byggingu verksmiðjunnar og orkuöflunar sem og skilgreinda losun frá aðföngum og landnotkun vegna beggja þátta. Þá er nauðsynlegt að skilgreina losun vegna flutninga afurða og aðfanga. Nauðsynlegt er að skilgreina mögulegan leka á metani og annarra efna er áform eru um að framleiða í verksmiðjunni. Metan er um 24x sterkari gróðurhúsalofttegund en koltvísýringur á 100 ára tímabili (mun hærri til skemmri tíma) og mjög lítill leki/slys getur því valdið miklum skaða.

Markmið í loftslagsmálum – orkuskipti

Í kafla 2.3. kemur fram lýsing á áformum um nýtingu á glatvarma á Grundartanga sem er gott en þó er það á engan hátt sett fram í hvaða samhengi það á að nýtast áformaðri rafeldsneytisframleiðslu. Stjórnvöld hafa sett fram metnaðarfull markmið í loftslagsmálum um kolefnishlutleysi fyrir 2040 og amk. 55% samdrátt í losun fyrir 2030 m.v. 2005. Skv. aðgerðaáætlunum og niðurstöðu starfshópa ráðuneytisins á samdráttur í losun að nást að miklu leyti með orkuskiptum. Stjórn Landverndar vill því varpa þeirri spurningu til Skipulagsstofnunar hvort stefnumörkun stjórnvalda í loftslagsmálum komi ekki í veg fyrir að hægt sé að fara fram með framkvæmd sem beinlínis vinnur gegn orkuskiptum með því að nýta orku sem ætti að fara í orkuskipti innanlands, til útflutnings. Vegna gríðarlegs orkusparnaðar sem felst í því að fara beint í rafmagn verður verksmiðjunnar ekki þörf fyrir innanlandsmarkað á næstu 10 árum. Því er líklegast að öll framleiðslan fari erlendis og er það ekki í samræmi við stefnu stjórnvalda að orkan eigi að fara í orkuskipti innanlands.

Rétt er að benda á að samkvæmt orkuskiptaspá Orkustofnunar verður raforkunotkun árið 2030 vegna notkunar á rafeldsneyti eingöngu 4 GWh og eingöngu í samgöngum á landi. Ljóst er að risaverksmiða sem þessi er því ekki að stuðla að orkuskiptum á Íslandi heldur hægja á þeim með því að taka til sín raforku.

Flutningskerfi raforku

Skv. matsáætlun er orkuþörf verksmiðjunnar af áður óþekktri stærð hér á landi. Talað um öflugar tengingar við raforkukerfið á Grundartanga en látið hjá líða að lýsa hversu mikið þarf að stækka flutningskerfið sem og er látið hjá líða að vitna til álits Landsnets með hvaða hætti á að vera hægt að mæta slíkri eftirspurn eftir orku án þess að flutningskerfi þurfi að stækka verulega frá núverandi áætlunum. Ljóst er að sú viðbótarorka sem áformuð er mun kalla á miklar áskoranir og álag á raforkukerfið. Landvernd hafnar því með öllu að á meðan þróun rafeldsneytisframleiðslu hefur ekki náð markmiðum sínum og eða tækni til framleiðslu nema með jafn gríðarlegri orkunotkun, þá verði Landsnet að hafna óábyrgri og kostnaðarsamri uppbyggingu til að mæta þessu eina fyrirtæki, sérstaklega þegar um svo ósjálfbæra eftirspurn eftir raforku er að ræða. Ef raforkuframleiðendum og Landsneti er alvara með að mæta því gríðarlega orkumagni sem sett eru á svið í matskýrslunni varðandi þessa einu efnaverksmiðu þá liggur fyrir að gera verður ítrustu kröfur að öll umsvif vegna stækkunar á flutningskerfi, aukinnar orkuöflunar o.s.frv. verði tekin föstum tökum. Hafa skal í huga að hér er um að ræða eftirspurn hjá einu fyrirtæki sem samsvarar allri notkun Alcoa Fjarðaál sem fylgdu fullkomlega óafturkræf náttúruspjöll. Það er langsótt að ákall um jafn stórtæka orkuvinnslu og hér er um að ræða muni hafa minni áhrif en Kárahnjúkavirkjun og Hraunaveitur. Landvernd hafnar því með öllu að leggja íslenska náttúru og samfélög undir með uppbyggingu vindorkuvera og jafnvel stóraukins þrýstings á frekari vatnsaflsvirkjanir til að kynda undir útflutningi á rafeldsneyti sem augljóslega er vegna stærðarinnar meginmarkmiðið. Í skýrslunni er ekki að finna að ávarpað sé orkunýtni eða orkutap og má furðu sæta að þegar jafn gríðarleg áform um orkuframleiðslu eru sett á svið að það skuli ekki einu sinni vera talið ástæða til að sýna ábyrgð í umgengni við þá orku sem þarf að afla.

Orkuöflun

Kafli 6 - Framkvæmdalýsing Fram kemur að áætlað er að byggja verkefnið upp í þremur fösum og á hver hluti þeirra að kalla á samtals 280 MW og að fullbyggð muni verksmiðjan kalla á 840 MW. Þetta er meira afl en í stærstu virkjun landsins, Fljótsdalssvirkjun sem er um 690 MW. Stjórn Landverndar gerir alvarlegar athugasemdir við að setja slík áform á svið þegar það liggur fyrir að það er ekkert framboð af raforku í landinu til að mæta slíkum loftfímleikum sem hér er verið að setja á svið, nema því aðeins að ráðast í gríðarlegar stórar og nýjar virkjanaframkvæmdir samhliða. Það verður jafnhliða að gera þá kröfu á Skipulagsstofnun að hún hafi yfirsýn yfir önnur þau áform sem eru hliðstæð og eru á teikniborðinu víðar um landið þegar kemur að áhuga á rafeldsneytisframleiðslu sem engin grunnþekking er á hér á landi. Það að kalla eftir stórkostlegum nýjum orkumannvirkjum með tilheyrandi náttúruspjöllum í þeim eina tilgangi að flytja út rafmagn í stað þess að einbeita sér að innlendum orkuskiptum. Áformin hér um risaefnaverksmiðju á Grundartanga eru sett fram af algjöru ábyrgðarleysi þegar kemur að umræðu um orkuöflun. Það liggur fyrir að vindorkuver munu aldrei ná að keyra uppi þá starfsemi sem áætlanir eru um í þessum efnunum enda er vindorkuframleiðsla óáreiðanlegasti orkugjafinn sem verið er að nýta í dag. Vindorkuver eru ekki sjálfbær orkukostur þar sem þau geta ekki staðið á eigin fótum við raforkuöflun og verður því alltaf háð jafnvægisorku sem liggur ekki á lausu hér á landi. Það er því ábyrgðarlaust að setja jafn gríðarlega stórt verkefni í matsferli þegar viðkomandi fyrirtæki getur á engan hátt sýnt fram á með trúverðugum hætti hvernig á að vera hægt að mæta jafn gríðarlegri orkuþörf og sett hefur verið á svið í þessu tilfalli.

Vatnsöflun

Verksmiðja af þeirri stærðargráðu sem um ræðir þarf gríðarlegt magn af hreinu vatni til framleiðslunnar. Gera verður ríkar kröfur vegna þessa einstaka þáttar við framleiðsluna þar sem um svo stórtæka nýtingu á hreinu vatni er um að ræða. Brýnt er því að viðeigandi kröfur verði gerðar og ítarleg úttekt eigi sér stað og mat á áhrifum af mögulegum afleiðingum á stórtækri nýtingu á vatnslindum á þeim svæðum sem fyrirhugað er að nýta.

Valkostir og matsþættir

Mikilvægt er að benda framkvæmdaðila á að hann þarf að vinna að vandaðri valkostagreiningu í svo stóru verkefni – en samanburður valkosta er einn af grundvallarþáttum við gerð umhverfismats. Þá þurfa framkvæmdaðilar að leggja fram trúverðuga áætlun um við umhverfismat er varðar förgun og eftir atvikum nýtingu aukaafurða sem og hvaða valkostir verði nýttir til flutninga á mjög svo vandmeðförnu efni.

Þá síðast en ekki síst er mikilvægt að við umhverfismat verði lagt heildstætt mat á allt umfang efnaverksmiðjunnar ásamt þeim orkugjöfum sem eiga að knýja hana og flutningkerfi sem bæta þarf við. Samhliða verði unnið heildstætt losunarbókhald vegna framkvæmdanna allt frá uppbyggingu vindorkumannvirkja vegna raforkuframleiðslu við verksmiðjuna og til þeirra framkvæmda allra er lúta að verksmiðjunni sjálfri og starfsemi, flutninga o.f.frv. Ástæða mikilvægis þessarar kröfu er að bæði efnaverksmiðjan og áformuð vindorkuver sem eiga að knýja verksmiðjuna eru á höndum sömu aðila þ.e. QAIR. Iceland.

Stórhættuleg efnaframleiðsla

Í kafla 9.11. kemur fram að vetni, ammoníak og metan eru eldfim efni og sprengihætta er þar sem efni eru undir þrýstingi. Vert er að minna á að fjölmörg alvarleg slys stór og smá hafa í gegnum tíðina orðið á erlendum vettvangi við meðhöndlun á þessum efnum. Fljótandi metan flokkast sem eldfim lofttegund í 1.undirflokki samkvæmt reglugerð nr. 1272/2008. Ekki er tilgreind sundurliðun á efnum og hversu mikið magn af hverju þeirra er ætlað að geyma í verksmiðjunni á hverjum tíma. Það er ábyrgðarhluti af hálfu framkvæmdaðila að vitna til vistvænna orkugjafa í fyrirsögn skýrslunnar nema því aðeins að hægt sé að tryggja með 100% hætti að það sé hægt að koma í veg fyrir mengunarslys og það hefur fyrirtækið ekki gert og mun ekki geta frekar en önnur fyrirtæki sem hyggja á slíkan efnaiðnað á svo gríðarlega stórum skala sem hér um ræðir. Skipulagsstofnun ætti að gera þá kröfu að

fyrirtæki í efnaiðnaði fái ekki að skreyta sig með grænum eða vistvænum merkjum. Efnin eru stórvarasöm ef slys verða og meðan ekki er hægt að útiloka slysin þá verður að gera meiri kröfur á margvíslega umhverfisvísa sem stórfyrirtæki hafa tekið upp á að setja grænt forskeyti framan við – grænþvottur er því sjálfstætt vandamál sem taka verður á í þessu sambandi. Að sama skapi fagnar Landvernd á hinn veginn allri þróun og framförum sem eru til þess fallin að tryggja samdrátt í losun en til þess þarf virðisikeðjan að vera græn í gegn sem hún er því miður ekki með þeim aðferðum sem á að beita við framleiðslu eins og hér er dæmi um í áformaðri efnaverksmiðju á Grundartanga.

Umhverfisáhrif almennt – áhrifaþættir

Ljóst er að allar slíkar stórframkvæmdir hafa mikil umhverfis áhrif jafnvel þó framkvæmdir séu við hlið annarrar stórmengandi verksmiðju. Mikilvægt er því að inn í umhverfismat verði gerð grein fyrir öllum þeim áhrifaþáttum sem snerta þessu stóru áform. Reiknuð orkuþörf ein og sér segja fullkomlega til um hversu gríðarlega margir mats og áhrifaþættir eru undir og þarf að reikna. Þegar áform um slíka stórframkvæmd eru sett fram þá er óhjákvæmilegt að draga alla áhrifaþætti fram því áhrifin takmarkast sannarlega alls ekki einvörðungu við Grundartanga og nærsvæði – verksmiðjan kallar á stórtækar framkvæmdir á öðrum svæðum í formi virkjana, flutningslína o.s.frv. sem á að kalla á heildstætt mat á umhverfisáhrifum allra þessara matsþátta og því skal áréttað enn og aftur að í sinni stærstu mynd er verið að ræða um að mun aflfrekari verksmiðju en Alcoa Fjarðaál. Það eitt og sér ætti að kalla á viðeigandi kröfur af hálfu Skipulagsstofnunnar.

Með vinsemd og virðingu,

fh. stjórnar Landverndar

Auður Önnu Magnúsdóttir, framkvæmdastjóri

